

УДК 271 – 055.2: 281.5:323.13 (477.83/86) “1940/1950”

**ЖІНОЧІ ЧЕРНЕЧІ СПІЛЬНОТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ РУСІ ГАЛИЧИНИ 1940–1950-х рр.****Ольга МАСЛІЙ**

*Івано-Франківський Богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
Інститут історії Церкви,
вул. Гарбарська 22, 76019, Івано-Франківськ, Україна e-mail: andrea.zsm@gmail.com*

У статті досліджується участь жіночих чернечих спільнот Греко-католицької церкви в українському національному русі Галичини в 1940–1950-х рр. З'ясовано, що боротьба радянської репресивно-каральної системи з українським визвольним рухом була тісно пов'язана з ліквідацією ГКЦ та її складових інституцій, що стояли на заваді радянзації краю, і стала складовою Руху опору. Розкрито механізм співпраці чернецтва з українським підпіллям, а також репресії, яких зазнали монахині від радянських органів влади за допомогу повстанцям.

Ключові слова: ГКЦ, ліквідація, монастир, підпілля, український національний рух, черниці.

Складовою інституцією Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ) завжди було монашество, яке сприяло розвитку духовності, релігійної свідомості українського народу, вітчизняної науки тощо. Однак з приходом радянської влади на територію Галичини восени 1939 р. був започаткований цілеспрямований процес ліквідації ГКЦ, що затягнувся на кілька років. На Львівському псевдособорі 8–10 березня 1946 р. Церква “самоліквідувалася”, а парафії та вірні були передані під опіку Російської православної церкви (далі – РПЦ). Паралельно з ліквідацією ГКЦ радянська влада здійснювала кампанію закриття монастирів, що тривала до 1950 р.

У сучасній історичній науці окремі питання співпраці ГКЦ з українським національно-визвольним рухом опублікували Іван Білас¹, Віктор Войналович², Василь Ільницький³, Богдан Зрайко⁴ та ін. Попри наявність досить значної кількості наукових праць на релігійну тематику, окреме дослідження, присвячене жіночим чернечим спільнотам ГКЦ в українському національному русі Галичини в 1940–1950-х рр., на жаль, наразі відсутнє. Водночас з'явилися окремі розвідки про представників окремих чернечих спільнот ГКЦ та їхню співпрацю з українським підпіллям. Цю проблематику досліджували Володимир В'ятрович⁵, Богдан Головин⁶, Уляна Стеців-Тимчук⁷ та ін.

Джерельною базою для проведення наукової розвідки послужили матеріали державних архівів Івано-Франківської та Львівської областей. Значну частину інформації було отримано з матеріалів інтерв'ю, які провели дослідники львівського архіву Інституту історії Церкви Українського Католицького університету, та приватних архівів греко-католицьких чернечих спільнот, де збереглися спогади свідків тих часів.

Мета статті – розкрити значення жіночої “гілки” чернецтва ГКЦ в українському національному русі Галичини 1940–1950-х рр., зокрема з'ясувати ставлення представників монашества до українського націоналістичного підпілля, проаналізувати механізм співпраці та наслідки, яких зазнали монахині від радянських органів влади за допомогу повстанцям.

¹ Іван Білас, *Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз*. (Київ: Либідь, 1994), 432.

² Віктор Войналович, *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політичний дискурс*. (Київ: Світогляд, 2005), 741.

³ Василь Ільницький, “Співпраця Греко-Католицької Церкви з українським визвольним рухом у Карпатському краї ОУН (1945–1954)”, *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, 8, <http://visnyk-history.kpnu.edu.ua/article/view/68592>.

⁴ Богдан Зрайко, “УГКЦ в українському національно-визвольному русі 1940–1950-х років”, *Територія терору*, 7 вересня 2017, <http://www.territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=249>.

⁵ Володимир В'ятрович, “Україна. Історія з грифом “Секретно””. (Харків, 2015), 167.

⁶ Богдан Головин, “Христові обручниці”. (Тернопіль: Просвіта, 2006), 86.

⁷ Уляна Стеців-Тимчук, *Свічка в руках Христових*. (Львів: Сполом, 2013), 76.

Упродовж 1944–1950 рр. припинило свою діяльність в умовах жорстких репресій партійно-тоталітарного режиму проти греко-католиків дев'ять жіночих чернечих спільнот ГКЦ, монахинь було вигнано з монастирів, позбавлено засобів на проживання, піддано допитам і ув'язненню. У табори Сибіру і Середньої Азії після офіційної заборони ГКЦ у 1946 р. для відбукання покарання було заслано 26 сестер Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ)⁸, 30 черниць Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії (далі – ЗСНДМ)⁹, вісім монахинь Студійського уставу¹⁰, дев'ять сестер Згромадження св. Йосифа-ОПДМ (далі – ЗССЙ-ОПДМ)¹¹ та чотири монахині Згромадження сестер Пресвятої Родина (далі – ЗСПР)¹².

Представників греко-католицького духовенства і монашества сталінський режим, як правило, засуджував за політичною статтею 54 Кримінального кодексу УРСР: “За зраду Батьківщини, тобто за дії, вчинені громадянами Союзу РСР на шкоду военній моці Союзу РСР” (ст. 54-1 “а”)¹³; “За пропаганду або агітацію, яка полягає в заклику до повалення, підриву або послаблення радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів” (ст. 54-10)¹⁴; “Участь у контрреволюційній організації” (ст. 54-11)¹⁵. Вироки були суворими, від 8 до 25 років, часто з позбавленням громадянських прав на три-п'ять років із конфіскацією майна.

Черниць ГКЦ радянська влада традиційно звинувачувала у “зв'язках з підпіллям ОУН і бандитськими угрупованнями УПА”¹⁶. Однак монахині ніколи не належали до жодної політичної організації. Глава Церкви митрополит А. Шептицький постійно застерігав монашество від політичної діяльності, наголошуючи виключно на їхній праці у сфері релігії та просвітництва. Так, у листі “До монахів і монахинь та всіх, що спільно живуть по євангельських радах” (Львів, 1940 р.) митрополит писав: “Архиепархияльний Собор поручає усилено духовенству уникати всякого позору, що воно у якому-небудь напрямі мішається до політики. Наше завдання – проповідувати Євангеліє і вести усіх людей до спасення, а при повній любові нашого народу і всіх наших ближніх не мішаємося до ніякої політики”¹⁷.

Церква за часів митрополита А. Шептицького відкрито проголошувала своє невтручання в політичний процес, однак вона була Церквою національною, що виражала визвольні прагнення українського народу. Саме тому впродовж воєнного лихоліття греко-католицьке духовенство дієво допомагало підпілним структурам, пов'язаним з діяльністю ОУН і УПА. Монастирі надавали медичну, матеріальну допомогу пораненим бійцям УПА, а душпастирську обслугу віруючих повстанців священники-капелани здійснювали за місцем бойових дій підрозділів УПА. Зрозуміло, що черниці безпосередньо не вели збройної боротьби, але й не стояли осторонь трагедії українського народу в роки Другої світової війни, виконуючи свій християнський обов'язок – допомагати потребуючим, що й стало підставою їхнього ув'язнення.

⁸ Серафима Сало, ЧСВВ. Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії. (Жовква: Місіонер, 2012), 325–366.

⁹ Хроніка історії Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії, Генеральний архів сестер Служебниць Непорочної Діви Марії у м. Римі. 210.2., арк. 554.

Лист заступника начальника Департаменту інформаційних технологій Л. І. Миколаєнка Протоігумені сестер ЧСВВ Провінції Пресвятої Тройці м. Маргареті (Ользі Гутник) 17. 02. 2010 р. № 16/22-664, арк. 1–3.

¹⁰ Хризантія Гнатів, “Монахині Святопокровського монастиря – у советських тюрмах та на засланнях”, у “Наш монастир: тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу”. (Львів, 1999), 45–47.

¹¹ Марія Марко, “Життя і діяльність Згромадження сестер св. Йосифа ОПДМ у 1930–1960 рр.”. (Львів: Львівська Богословська академія, 2001), 18.

¹² Інтерв'ю з с. Веніаминою (Володимирою Марцінковською) ЗСПР, записала Лідія Купчик. Львів, 25 серпня 1994 р., 56.

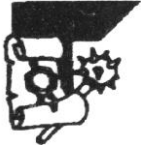
¹³ Кримінальний кодекс УРСР. Міністерство юстиції УРСР. (Київ, 1950), 18.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Справа по звинуваченню Козуб Р. Т. (24. 10. 1949–27. 01. 1950), Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф. Р.–2157, оп. 2, спр. 10041 П., арк. 23.

¹⁷ Андрей Шептицький, “Пастирські послання 1939–1944”. (Львів, 2010), 343.

Серед арештованих і засуджених монахинь у 1940–1950-х рр., що мали таємні зв'язки з ОУН та УПА, на особливу увагу заслуговує постать черниці мати (мати – форма звертання до настоятельки у деяких чернечих спільнотах) Йосифи Олена Вітер Студійського уставу. Вона народилася 4 січня 1904 р. у с. Миклашів на Львівщині в родині гімназійного професора, закінчила гімназію і два курси медичного інституту та вступила в монастир сестер Василіянок¹⁸. У 1929 р. митрополит А. Шептицький запропонував їй перейти до монастиря Студійського уставу, у якому виконувала служіння спочатку магістри, а згодом ігумені Якторівського монастиря (сучасне с. Якторів Золочівського району Львівської області)¹⁹.

Вперше мати ігуменю Йосифу Вітер було заарештовано радянськими органами влади 11 червня 1940 р., ще до початку німецько-радянської війни. Підстава для арешту була лаконічною: націоналістичне виховання молоді, спротив радянській владі, належність до ОУН і переховування зброї²⁰. За рік перебування у в'язницях Львова настоятелька пережила 47 допитів, про які вона згодом згадувала: “Тягнули мене за волосся, били головою об мур, кулаками в лице”²¹. У 1940–1941 рр. за допомогу українським партизанам медикаментами і харчуванням були заарештовані та ув'язнені також с. Магдаліна і с. Кипріяна (їх прізвища, на жаль, не вдалося встановити) Студійського уставу²².

22–28 червня 1941 р., у перший тиждень після нападу фашистської Німеччини на СРСР, у Львові в тюрмі на вул. Лонського (сучасна вул. С. Бандери) під час поспішної евакуації радянська влада розпочала масові розстріли політичних в'язнів. У списки для фізичного знищення було включено ігуменю Й. Вітер. Однак через масові заворушення, що стали можливими через блискавичний наступ німецьких військ у перші дні війни, м. Й. Вітер удалося врятуватися²³.

Удруге настоятельку монастиря сестер студиток Й. Вітер було затримано 12 жовтня 1945 р., уже невдовзі після закінчення Другої світової війни²⁴. Крім неї було арештовано ще чотирьох сестер: с. Марію Ляхер, с. Крискентію, с. Пахомію та с. Мануїлу (прізвища невідомі). Після тижневих допитів двох монахинь с. Марію і с. Крискентію відпустили, а інших сестер продовжували утримувати в тюрмі під слідством у Львові на вул. Лонцького²⁵.

Сестер студиток після слідства у Львові було відправлено до Києва, а звідти – у тюрму м. Дніпропетровськ (сучасне м. Дніпро). Слідство над Й. Вітер тривало до 9 квітня 1946 р. Суд відбувся у Києві 27 квітня того ж року. У вирокі їй прямо інкримінували: “Боролася за створення “самостійної” України, допомагала активним членам ОУН-УПА матеріально, переховувала нелегалів з УПА, надавала допомогу пораненим, проявляла терористичні наміри щодо осіб, активно працюючих проти ОУН-УПА”²⁶. Черниці не тільки допомагали українським повстанцям, а й опікувались у своїх сиротинцях їхніми дітьми. Так, сестри Студійського уставу переховували дітей керівників українського підпілля, зокрема члена проводу ОУН Дарії Ребет, командира УПА-Захід Олександра Луцького та ін.²⁷, що й стало підставою для їхнього арешту.

Мати Й. Вітер було присуджено 20 років каторжних робіт у таборах суворого режиму в Мордовській Автономній РСР у складі РРФСР, де вона перебувала до 1956 р.²⁸, працювала в найсуворіших концтаборах Мордовії²⁹. Ігуменя Вітер вийшла на волю 29 березня 1956 р.,

¹⁸ Володимир В'ятрович, “Україна. Історія з грифом “Секретно”, 167.

¹⁹ Святопокровський жіночий монастир. Історія та сучасність. (Львів, 2014), 14.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Володимир В'ятрович, “Україна. Історія з грифом “Секретно”, 171.

²⁴ Святопокровський жіночий монастир. Історія та сучасність, 14.

²⁵ Інтерв'ю з с. Леонтією (Анною Квасниківською), Студійський Устав, записала Стефанія Смолук. Львів, 25 лютого 1993 р., 13.

²⁶ Богдан Головин, “Христові обручниці”, 86.

²⁷ Володимир В'ятрович, “Україна. Історія з грифом “Секретно”, 172.

²⁸ Інтерв'ю з с. Леонтією (Анною Квасниківською), Студійський Устав, записала Стефанія Смолук. Львів, 25 лютого 1993 р., 13.

²⁹ Богдан Головин, “Христові обручниці”, 86.

відбувши в ув'язненні 10 років³⁰. Крім згаданих сестер Студійського уставу, арештованими та ув'язненими впродовж 1947–1950 рр. були також с. Азарія (прізвище невідоме), с. Дарія Канюка, с. Любов Кучер, с. Теодора Анна Ворох, с. Тереса (прізвище невідоме)³¹.

Черниці ГКЦ зазнавали переслідування за підтримку українського національного руху не тільки з боку радянської влади. Відомо, що вороже налаштовані до греко-католицьких монахинь, під впливом прокомуністичної атеїстичної пропаганди, були також представники Польського комітету національного визволення, створеного як тимчасовий орган виконавчої влади на території Польщі в 1944 р. Він був заснований Крайовою Народною Радою 21 липня 1944 р. в період визволення території Польщі від німецько-фашистських окупантів радянською армією, що збіглося в часі з посиленням польсько-українських суперечностей в останні місяці Другої світової війни. Так, 8 листопада 1944 р., на свято великомученика Димитрія, польські прокомуністичні сили вбили с. Єлену Логин Згромадження сестер св. Йосифа-ОПДМ у с. Заболотцях (сучасне село Бродівського району Львівської області), а восени наступного року була застрелена у віці 28 років с. Євдокія Шурма цього ж згромадження у с. Хлівчани (сучасне село Сокальського району Львівської області)³².

Вбивство черниць ГКЦ було, з одного боку, свідченням широкої атеїстичної пропаганди радянської влади, спрямованої проти Церкви та її представників, яких трактовано нібито як ворогів українського народу, а з іншого, – проявом загострення польсько-українських стосунків на Західній Україні в середині 1940-х рр. Далекі від політики, греко-католицькі монахині ставали невинними жертвами польських націоналістичних сил, що вбачали західноукраїнські землі колишньої Другої Речі Посполитої невід'ємною частиною Польської держави, відновленої після звільнення Центрально-Східної Європи від фашистської окупації.

У співпраці з українським підпіллям були звинувачені й інші чернечі спільноти. Так, 12 грудня 1945 р. жертвою репресій стала настоятелька монастиря сестер Василянок у с. Підмихайлівцях м. Моніка Полянська, яку було заарештовано разом з іншими монахинями: с. Дарією Анною Свірською, с. Стефанією Аделею Млинарською, с. Йосифою Софією Хім'як, м. Ксенією Климентією Петрівською, м. Маврикією Марією Хомою, с. Андреею Наталією Пастернак³³. Невдовзі більшість сестер відпустили, а під слідством залишилися тільки м. М. Полянська, с. Д. Свірська та с. С. Млинарська³⁴. Характерним для радянської влади були випадки арешту всіх черниць, що перебували в тому чи іншому монастирі. Найбільшу увагу радянських спецслужб привертала монахині, що мали безпосередні стосунки до керівництва монастирями, значний вплив на громадськість у місцевості, де знаходився монастир, а також виконували своє служіння в медичній або освітній сферах.

Ігуменя м. М. Полянська в період Другої світової війни організувала в монастирі медичний пункт. Мати Моніка допомагала в душі Христового Євангелія всім потребуючим. Крім надання медичної допомоги монахиням, односельчанам і мешканцям навколишніх сіл, вона також організувала медичні курси для сільських дівчат. Неодноразово сама м. Моніка вночі зі сестрами їхала лікувати поранених партизанів, а декотрих переховувала в приміщенні Підмихайлівського монастиря, постачала продуктами харчування³⁵. У матеріалах офіційного звинувачення каральних структур партійно-тоталітарної влади (“Справи за звинуваченням Полянської Марії Миколаївної”) знаходимо інформацію про те, що монахині надавали матеріальну і медичну допомогу повстанцям під псевдонімами “Корнель”, “Ротай”, “Кос”, “Грива” та ін.³⁶

³⁰ Володимир В'ятрович, *“Україна. Історія з грифом “Секретно”*, 176.

³¹ Хризантія Гнатів, *“Монахині Святопокровського монастиря – у советських тюрмах та на засланнях”*, 45–47.

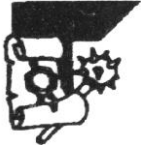
³² Блаженні с. Олімпія та с. Лаврентія. Життєвий шлях, мучеництво, перевезення та почитання мощей. (Львів, 2012), 60.

³³ Серафима Сало, ЧСВВ. Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії. (Жовква: Місіонер, 2012), 351–365.

³⁴ Справа за звинуваченням Полянської М. М. (1946 р.), ДАІФО, ф. Р.–2157, оп. 2, спр. 14533 П., арк. 380.

³⁵ Уляна Стеців-Тимчук, *Свічка в руках Христових*. (Львів: Сполом, 2013), 76.

³⁶ Справа за звинуваченням Полянської М. М. (1946 р.), арк. 285.

Після дворічного слідчого процесу 21 червня 1947 р. м. М. Полянській було винесено остаточний вирок за статтями 54-1 "а" та 54-11 – вісім років позбавлення волі у виправно-трудоному таборі. У кримінальній справі містилося обґрунтування суворого вироку радянської влади: "Визнана винною у тому, що, будучи ігуменею монастиря, скривала членів ОУН, займалася розповсюдженням серед монахинь монастиря антирадянських документів. Весною 1944 р. організувала курси санітарок, на яких навчалися 2 учасниці ОУН-УПА"³⁷.

Характерно, що після суду Моніку Полянську було перевезено на пересильний пункт львівської в'язниці, звідки її відправили до далекої Мордовії. 64-річна монахиня прибула у виправно-трудова табори спочатку Темлага, а згодом – Дубравлага (Мордовська Автономна Республіка) 17 березня 1949 р.³⁸. Духовні особи, перебуваючи в таборах суворого режиму, усвідомлювали, що вони терплять невинно, а єдиним їхнім злочином була вірність Церкві та своїм особистим переконанням. У таборі для "ворогів народу" м. М. Полянська пішла з життя 26 грудня 1951 р.³⁹. На жаль, такі випадки, коли монахиням не судилося пережити багатолітнє заслання далеко від рідного краю, не були поодинокими.

На десять років таборів і п'ять років позбавлення волі були засуджені дві інші черниці Підмихайлівського монастиря. Сестра Дарія Свірська пізніше свідчила: "Після допитів у тюрмі в Станіславові судив нас військовий трибунал, засудили кожну на десять років. Засудили нас за політичною статтею, за те, що наш монастир бандерів обслуговував, що давали їм якусь там поміч"⁴⁰. До Львова с. С. Млинарська повернулася в 1952 р., а с. Д. Свірська – дещо пізніше, уже після смерті Й. Сталіна⁴¹.

Зі спогадів сестер милосердя св. Вінкендія дізнаємося, що в середині 1940-х рр. (точна дата невідома) було арештовано с. Василю Березюк на 10 місяців тільки за те, що вона "дала ліки бандерівцям"⁴². Сестра Василя працювала в третій міській лікарні Львова разом з деякими іншими черницями. Настоятелькою спільноти була с. Єлисавета Аліція Поппе, уродженка і громадянка Бельгії. Мабуть, з огляду на можливість широкого міжнародного резонансу в умовах "холодної війни" між Радянським Союзом і країнами Заходу радянська влада не наважилася масово ув'язнювати і відправляти на заслання сестер цієї спільноти.

Матеріали Архіву головного управління Національної поліції у Львівській області у фонді "Репресовані та виселені особи на спецпоселення" подають інформацію про те, що черниць було виселено навечно через їхню належність до ОУН-УПА. Так, у висновках розслідування про сестер Службениць Непорочної Діви Марії (далі – СНДМ) с. Аврелію Маслюк, с. Агнету Грис, с. Герману Супрун, с. Леонію Мимохідь, с. Йосафату Іващук, Христову Гриценко зазначалося, що монахиня належала до "оунівок"⁴³. Сестру Епістимію Возьну СНДМ було звинувачено у вбивстві радянського письменника Я. Галана разом з "оунівським підпіллям,

³⁷ Справа за звинуваченням Полянської М. М. (1946 р.), арк. 380.

³⁸ Серафима Сало, ЧСВВ. Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії, арк. 353.

³⁹ Ibid., арк. 351–354.

⁴⁰ Ibid., арк. 357.

⁴¹ Ibid., арк. 356–359.

⁴² Інтерв'ю з с. Онисимою (Марією Римик) ЗСМСВ, записала с. Августина Костерова, Львів, 27 листопада 1993 р., 5.

⁴³ Особиста справа на монахиню уніатського монастиря "Василіян" Мимохідь Леонію Яківну (23 березня 1950), (Архів головного управління Національної поліції у Львівській області – далі АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.–111, оп. 1, спр. 8883, арк. 30.

Особиста справа на монахиню уніатського монастиря "Василіян" Іващук Марію Степанівну (23 березня 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.–111, оп. 1, спр. 8885, арк. 36.

Особиста справа на монахиню уніатського монастиря "Василіян" Грис Марію Юхимівну (21 березня 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.–111, оп. 1, спр. 34694, арк. 17.

Особиста справа на монахиню уніатського монастиря "Василіян" Супрун Марію Осипівну (21 березня 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.–111, оп. 1, спр. 34698, арк. 16.

Облікова справа на монахиню уніатського монастиря "Василіян" Маслюк Аверкію Юріївну (23 березня 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.–111, оп. 1, спр. 34705, арк. 24.

реакційним уніатським духовенством і монашим елементом”⁴⁴. У висновках “Особистої справи” на сестру Василянку Міріям Волошин зазначалося, що вона з метою передавання інформації зустрічалася з членами сотні УПА “Залізняка”⁴⁵. Матеріали, що готувалися до судового процесу, як правило, записував слідчий або стенографіст, тому не можемо цю інформацію вважати автентичною. Однак із вищесказаного відомо, що суттєвим чинником звинувачень монахинь радянською владою традиційно була їхня допомога українському націоналістичному підпіллю.

Таким чином, однією з причин ліквідації ГКЦ радянськими органами влади в 1946 р. була її співпраця з українським національно-визвольним рухом, що стояв на перешкоді радянській Галичині. І хоча жіночі греко-католицькі монастирив не були безпосередньо заангажовані в діяльність українського націоналістичного підпілля, однак вони надавали допомогу потребуючим: голодним, хворим, переслідуваним тощо. Непоодинокими були випадки, коли монастирі ГКЦ були місцем переховування оунівських підпільників і своєрідними базами, звідки йшло постачання відділів УПА медикаментами, одягом і продовольством. Нерідко в монастирях влаштовувалися підпільні лікарні і санітарні пункти, в яких черниці лікували поранених. За підтримку українського національного руху монахині разом зі священниками та єпископами ГКЦ зазнали тюремного ув’язнення й заслання сталінським режимом.

WOMEN’S MONASTIC COMMUNITIES OF THE GREEK-CATHOLIC CHURCH IN UKRAINIAN NATIONAL MOVEMENT IN HALYCHYN IN THE 1940-s – 1950-s.

Olha MASLIJ

*Ivano-Frankivsk St. Johannes Chrysostomus Theological University,
Institute of Church History*

Summari

The article deals with the analysis of the participation of women’s monastic communities (Greek Catholic Church) in the Ukrainian national movement of Galicia in the 1940-s – 1950-s. It was found that the struggle of the Soviet repressive-punitive system with the Ukrainian liberation movement was closely linked to the elimination of the GCC and its constituents institutions that was a hindrance for the Sovietization of the region, and became part of the resistance movement.

In modern historical science, Ivan Bilas, Victor Voynalovych, Vasyl Illnytsky, Bogdan Zraiko and some others have published separate issues on collaboration of the GCC with the Ukrainian National Liberation Movement. However, there is no separate study devoted to women’s monastic communities of the GCC in the Ukrainian national movement of Galicia in the 1940s – 1950s.

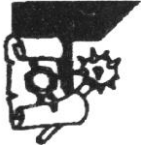
The aim of the article was to reveal the significance of the female monastic “branch” of the GCC in the Ukrainian national movement of Galicia in the 1940s – 1950s, in particular to find out the attitude of the representatives of monasticism to the Ukrainian nationalist underground, to analyze the mechanism of collaboration as well as the consequences for the nuns for helping Ukrainian insurgents – persecutions from the Soviet authorities.

During 1944 – 1950, nine women’s monastic communities of the GCC ceased their activities in conditions of severe repressions of the party-totalitarian regime against the Greek Catholics, the nuns were expelled from the monasteries, deprived of their means of residence, subjected to interrogation and imprisonment. In the concentration camps of Siberia and Central Asia, after the official prohibition of the GCC in 1946, 26 sisters of the Orden of St. Basil the Great, 30 nuns of the Congregation of Sisters Servants of Mary Immaculate, eight nuns of the Studitus Statute, nine sisters of the Congregation of Sisters of St. Joseph and four nuns of the Congregation of the Sisters of Blessed Family were sent as prisoners. The nuns of the GCC have traditionally been accused of “communicating with the underground of the OUN and the bandits’ UIA groups”.

At the time of Metropolitan A. Sheptytsky, the Church publicly proclaimed its non-interference in the political process, but it was a national Church expressing the liberation aspirations of the Ukrainian people.

⁴⁴ Особиста справа на монахиню уніатського монастиря “Василян” Возню Євгенію Семенівну (22 березня 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.-111, оп. 1, спр. 34697, арк. 13.

⁴⁵ Особиста справа спецпоселенця Волошин Анастасії Петрівни (15 лютого 1950), (АГУНП у Львівській обл.), ф. Р.-111, оп. 1, спр. 23769, арк. 7.

Therefore, during the wartime Greek-Catholic clergy effectively helped the underground structures associated with the activities of the OUN and the UIA. The monasteries provided medical and material assistance to the wounded UIA fighters, and the pastoral service for believers in UIA chaplain priests performed at the place of combat operations of the UIA units. It is clear that the nuns did not directly engage in armed struggle, but did not stand aside the tragedy of the Ukrainian people during the Second World War, fulfilling their Christian duty – to help people in need, which became the reason for their imprisonment.

In the article, on the examples of trials over the sisters Yosifa Olena Witer, Monika Polyanska, Vasyliya Berezyuk, Dariya Svirska, Stephaniya Mlynska, Miriam Voloshyna etc., the accusations that the Soviet authorities accused the nuns of were shown.

The GCC's nuns were persecuted for supporting the Ukrainian national movement not only from the side of Soviet power. It is known that hostile to Greek Catholic nuns, under the influence of pro-communist atheistic propaganda, were also representatives of the Polish Committee for National Liberation. Far from politics, Greco-Catholic nuns Elena Login, Evdokia Shurma became innocent victims of the Polish nationalist forces, who saw the West Ukrainian lands of the former Second Polish Republic as an integral part of the Polish state restored after the liberation of Central and Eastern Europe from the fascist occupation.

On the basis of archival materials it was established that women's Greek Catholic monasteries were not directly engaged in the activities of the Ukrainian nationalist underground, but they provided assistance to people in need: the hungry, the sick, the persecuted, etc. For the support of the Ukrainian national movement, the nuns with together the priests and bishops of the GCC, were imprisoned and exiled by the Stalinist regime.

Keywords: GCC, liquidation, monastery, underground, Ukrainian national movement, nuns.

REFERENCES

- Bilas, Ivan. Represyvno-karal'na systema v Ukrayini 1917–1953. Suspil'no-politychnyy ta istoryko-pravovyy analiz. (Kyiv: Lybid', 1994. (in Ukrainian).
- Blazhenni s. Olimpiya ta s.Lavrentiya Zhyttyevyy shlyakh, muchenystvo, perevezennya ta pochytnyya moshchey. (L'viv, 2012). (in Ukrainian).
- Hnativ, Khryzantiya. "Monakhyni Svyatopokrovs'koho monastyrya – u sovyets'kykh tyurmakh ta na zaslannyakh", u "Nash monastyr: tematychnyy zbirnyk Svyatopokrovs'koho zhinochoho monastyrya Studiys'koho Ustavu". (L'viv, 1999). (in Ukrainian).
- Holovyn, Bohdan. "Khrystovi obruchnytsi" (Ternopil': Prosvita, 2006). (in Ukrainian).
- Il'nyts'kyi, Vasyl'. "Spivpratsya Hreko-Katolyts'koyi Tserkvy z ukrayins'kym vyzvol'nym rukhom u Karpat-s'komu krayi OUN (1945–1954)", Visnyk Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka: istorychni nauky, 8, <http://visnyk-history.kpnu.edu.ua/article/view/68592>. (in Ukrainian).
- Interv'yu z s. Veniamynoyu (Volodymyroyu Martsinkovs'koyu) ZSPR, zapysala Lidiya Kupchuk. L'viv, 25 serpnia 1994 r. (in Ukrainian).
- Interv'yu z s. Leontiyeyu (Annoyu Kvasnykivs'koyu) Studiys'kyi Ustav, zapysala Stefaniya Smolyuk, L'viv, 25 lyutoho 1993 r. (in Ukrainian).
- Interv'yu z s. Onysymoyu (Mariyeyu Rymyk) ZSMSV, zapysala s. Avhustyna Kosterova. L'viv, 27 lystopada 1993 r. (in Ukrainian).
- Khronika istoriyi Z'hromadzhennya Sester Sluzhebnyts' Neporochnoyi Divy Mariyi, Heneral'nyy arkhiv sester Sluzhebnyts' Neporochnoyi Divy Mariyi u m. Rymi. 210.2. (in Ukrainian).
- Kryminal'nyy kodeks URSR. Ministerstvo yustytstsiyi URSR. (Kyiv, 1950). (in Ukrainian).
- Lyst zastupnyka nachal'nyka Departamentu informatsiynykh tekhnolohiy L. I. Mykolayenka Protoihumeni sester ChSVV Provintsiyi Presvyatoyi Troytstsi m. Marharet (Ol'zi Hutnyk) 17. 02. 2010 r. 16/22-664. (in Ukrainian).
- Marko, Mariya. "Zhyttya i diyal'nist' Z'hromadzhennya sester sv. Yosyfa OPDM u 1930–1960 rr.". (L'viv: L'vivs'ka Bohoslovs'ka akademiya, 2001). (in Ukrainian).
- Oblikova sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Maslyuk Averkiyu Yuriyivnu (23 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.–111, op. 1, spr. 34705. (in Ukrainian).
- Osobysta sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Voz'nu Yevheniyu Semenivnu (22 bereznya. 1950), (Arkhiv holovnoho upravlinnya Natsional'noyi politysiyi u L'vivs'kiy oblasti – dali AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.–111, op. 1, spr. 34697. (in Ukrainian).
- Osobysta sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Hrys Mariyu Yukhymivnu (21 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.–111, op. 1, spr. 34694. (in Ukrainian).
- Osobysta sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Ivashchuk Mariyu Stepanivnu (23 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R. – 111, op. 1, spr. 8885. (in Ukrainian).
- Osobysta sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Mymokhid Leoniyu Yakivnu (23 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.–111, op. 1, spr. 8883. (in Ukrainian).

Osobysta sprava na monakhynyu uniat-s'koho monastyrya "Vasyliyan" Suprun Mariyu Osypivnu (21 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.-111, op. 1, spr. 34698, ark. 16. (in Ukrainian).

Osobysta sprava spetsposelentsya Voloshyn Anastasiyi Petrivny (15 lyutoho 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.-111, op. 1, spr. 23769. (in Ukrainian).

Osobysta sprava spetsposelentsya Holinky Anastasiyi Prokopivny (26 bereznya 1950), (AHUNP u L'vivs'kiy obl.), f. R.-111, op. 1, spr. 802. (in Ukrainian).

Salo, Serafyma ChSVV. Provintsiya Presvyatoyi Troyci Sester Chynu Svyatoho Vasyliya Velykoho: narysy z istoriyi. (Zhovkva: Misioner, 2012). (in Ukrainian).

Sheptyts'kyi, Andrey. "Pastyrs'ki poslannya 1939–1944". (L'viv, 2010) (in Ukrainian).

Sprava za zvyuvachennyam Kozub R. T. (24. 10. 1949–27. 01. 1950), Derzhavnyy arkhiv Ivano-Frankivs'koyi oblasti (dali – DAIFO), f. R.-2157, op. 2, spr. 10041 P. (in Ukrainian).

Sprava za zvyuvachennyam Polyans'koyi M. M. (1946 r.), DAIFO, f. R.-2157, op. 2, spr. 14533 P. (in Ukrainian).

Stetsiv-Tymchuk, Ulyana. Svichka v rukakh Khrystovykh. (L'viv: Spolom, 2013). (in Ukrainian).

Svyatopokrovs'kyi zhinochyy monastyr. Istoriya ta suchasnist' (L'viv, 2014). (in Ukrainian).

Voynalovych, Viktor. Partiyno-derzhavna polityka shchodo relihiyi ta relihiynykh instytutsiy v Ukrayini 1940–1960-kh rokiv: politychnyy dyskurs. (Kyiv: Svitohlyad, 2005). (in Ukrainian).

V'yatrovych, Volodymyr. "Ukrayina. Istoriya z hryfom "Sekretno". (Kharkiv, 2015). (in Ukrainian).

Zrayko, Bohdan. "UHKTs v ukrayins'komu natsional'no-vyzvol'nomu rusi 1940–1950-kh rokiv", Terytoriya teroru, 7 veresnya 2017, <http://www.territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=249>. (in Ukrainian).